

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน การที่ประชาชนจะสามารถให้ความร่วมมือกับรัฐได้ ประชาชนต้องมีความรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนา ตลอดจนมีความเข้าใจถึงความจำเป็น ความสำคัญและแผนงานของโครงการพัฒนา เสียก่อนจึงจะเกิดการปฏิบัติตามแผนงานพัฒนาได้¹ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาประเทศ เพราะสื่อมวลชนเป็นตัว เชื่อมที่จะนำข่าวสารต่าง ๆ ไปยังประชาชนอย่างทั่วถึง²

สื่อมวลชนกับการพัฒนา

"การพัฒนา" เป็นคำที่นิยมใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันแต่ก็ยังไม่อาจจะให้ความหมายที่แน่นอนลงไปได้ว่าการพัฒนาคืออะไร นักเศรษฐศาสตร์มักคิดถึงการพัฒนาในแง่ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ รายได้ของประชาชน นักสังคมวิทยามุ่งเน้นถึงบทบาท (roles) และโครงสร้างทางสังคม ในขณะที่นักจิตวิทยาสังคมคิดในแง่ของทัศนคติ คุณค่าสังคม (values) และปทัสสถาน (norms) ในวงการวิจัยสื่อสารมวลชนนั้นยังไม่มีนิยามใด เป็นที่ยอมรับแพร่หลาย นักวิจัยส่วนมากถือว่าการพัฒนา เป็นกระบวนการหรือปรากฏการณ์สังคมที่มีส่วนประกอบหลายด้าน (multidimensional phenomenon)³ อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบหนึ่ง⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ประมะ สตะเวทิน, นิเทศศาสตร์กับสังคม, หน้า 15.

² จงจิต ศรีพรหม, การสื่อสารมวลชน (กรุงเทพฯ : บางกอกการพิมพ์, 2524), หน้า 19.

³ บุญเลิศ ศุกดิลก, "สื่อสารมวลชนและการพัฒนาประเทศไทย" 1 : 9.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1 : 8.

Wilbur Schramm¹ กล่าวว่า สื่อมวลชนช่วยในการพัฒนาประเทศได้หลายประการจากคุณสมบัติของสื่อมวลชนเอง คือ

1. จากการที่สื่อมวลชนเป็นเสมือนยามรักษาการณ์หน้าที่ในการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ทราบ จึงทำให้ประชาชนมีทัศนวิสัยกว้างขวางขึ้น ได้ทราบสิ่งที่ไม่เคยทราบ ทำให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นได้ นับเป็นการพัฒนาคุณลักษณะในการเข้าใจผู้อื่น (empathy) ทำให้คนมีความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในสังคม และยังช่วยเชื่อมโยงสังคมประเพณีเข้ากับสังคมที่เจริญแล้วซึ่งเป็นสังคมที่มีการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงอันเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะทำให้คนในสังคมมีการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันได้ อีกประการหนึ่งสื่อมวลชนสามารถสร้างความสนใจแก่ประชาชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้จากสิ่งที่สื่อมวลชนรายงาน ทำให้สามารถปลูกฝังความคิดในการพัฒนาประเทศด้านเดียวกันได้ สื่อมวลชนยังสามารถเพิ่มความตระหนักรู้ของประชาชนให้ปรารถนาชีวิตที่ดีขึ้นและกระตุ้นให้ประชาชนเต็มใจที่จะทำงานอันเป็นการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศให้ดีขึ้น ข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชนเหล่านี้จึงสามารถสร้างบรรยากาศสำหรับการพัฒนาแก่ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาด้วย

2. จากข่าวสารที่สื่อมวลชนเสนอจะเป็นการบ่อนข้อมูลให้แก่บุคคลต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจและช่วยในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือค่านิยมที่ฝังแน่นของบุคคลในทางอ้อม อีกทั้งยังช่วยย้ำทัศนคติที่มีอยู่บ้างแล้วให้ฝังแน่นขึ้นให้สอดคล้องกับการพัฒนา นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังสามารถให้สถานภาพแก่บุคคลด้วย การที่สื่อมวลชนให้ความสนใจแก่เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เท่ากับช่วยเสริมสร้างสถานภาพขึ้นมา ดังนั้นการที่สื่อมวลชนให้ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศก็เป็นทำให้สถานภาพแก่การพัฒนานั้น ๆ อันจะทำให้ประชาชนเกิดความสนใจเข้าร่วมในการพัฒนาด้วย อีกประการหนึ่งสื่อมวลชนยังสามารถช่วยขยาย

¹Wilbur Schramm, Mass Media and National Development : The Role of Information in the Developing Countries, (California : Stanford University Press, 1964), pp. 127-144.

การสนทนาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลให้กว้างขวางขึ้น การถกเถียงกันถึงนโยบายต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายนั้น ๆ ได้ สื่อมวลชนยังช่วยวางปทัสสถานของสังคม ทำให้คนในสังคมมีความประพฤติดูร่วมกันในปทัสสถานของสังคม สื่อมวลชนช่วยสร้างความเป็นชาติ ทำให้บุคคลในสังคมมีระสนิยมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเชื่อความต้องการในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

3. สื่อมวลชนเป็นเสมือนครูที่สอนทักษะความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนา เพราะการพัฒนางานจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีความรู้และมีทักษะในการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งสถานศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายก็มักจะมียุ่จำกัด จึงต้องอาศัยสื่อมวลชนให้ช่วยในการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้ทั่วถึง

Harold D. Lasswell¹ กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในการมีบทบาทพัฒนาประเทศ 3 ประการ คือ

1. คุแลสอดส่องสิ่งแวดล้อม (surveillance) ได้แก่การแสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกสังคม

2. ประสานสังคม (correlation) ได้แก่การเสนอความคิดเห็นโดยการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม จูงใจให้เกิดความเข้าใจและการปฏิบัติ

3. ถ่ายทอดวัฒนธรรม (cultural transmission) ได้แก่การให้ความรู้ การปลูกฝังค่านิยมและปทัสสถานของสังคมแก่สมาชิกในสังคม เพื่อ เป็นการสืบทอดวิทยาการ และวัฒนธรรมของสังคม

บำรุง สุขพรรณ² กล่าวว่า สื่อมวลชนมีบทบาทช่วยการพัฒนาสังคมได้ 4 ประการ คือ

¹Harold D. Lasswell, "The Structure and Function of Communication in Society," The Communication of Ideas, Lyman Bryson ed. (New York : Harper & Brothers, 1948), pp. 37-51.

²บำรุง สุขพรรณ, ระบบสื่อสารในสังคม (คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 16-22.

1. การพัฒนาทางการเมือง สื่อมวลชนทำหน้าที่ เป็นสื่อกลางที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาล ไปยังประชาชน และในทำนองเดียวกันก็รับความคิดเห็นจากประชาชน เสนอขึ้นไปยังรัฐบาล ทำให้สามารถทราบความต้องการของประชาชนได้อย่างถูกต้อง ทำให้สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันได้อย่างมาก

2. การพัฒนาทางการศึกษา สื่อมวลชนมีหน้าที่ ที่จะต้องเสริมสร้างพหุปัญญา (intellectual) ให้แก่สมาชิกของสังคม

3. การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สื่อมวลชนจะให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตใหม่ ๆ ตลอดจนช่องทางของอาชีพต่าง ๆ ทำให้คนสามารถปรับตัวเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

4. การพัฒนาด้านสังคม สื่อมวลชนจะช่วยสื่อความหมายให้บุคคลในสังคมประสาน สัมผัสระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ ระหว่างประชาชนในชนบทกับประชาชนในเมืองให้เข้าใจถึงปรากฏ การณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้ความขัดแย้งและความตึงเครียดในทางจิตใจและทางสังคม ลดน้อยลง อีกทั้งยังสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับปัจจุบันขึ้นด้วย

เสถียร เขยประทับ¹ เห็นว่าสื่อมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการ พัฒนา คือ

1. ความกว้างขวาง (extensive) สื่อมวลชนสามารถเข้าไปถึงทุกหนทุกแห่ง ของประเทศได้

2. ความรวดเร็ว (speed) การถ่ายทอดข่าวสารโดยสื่อมวลชนเข้าถึงประชาชน จำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว

3. การที่สามารถควบคุมได้ (controllability) เป็นการง่ายสำหรับผู้วาง นโยบายการพัฒนาที่จะใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือมากกว่าสิ่งอื่นในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในการ พัฒนาประเทศ

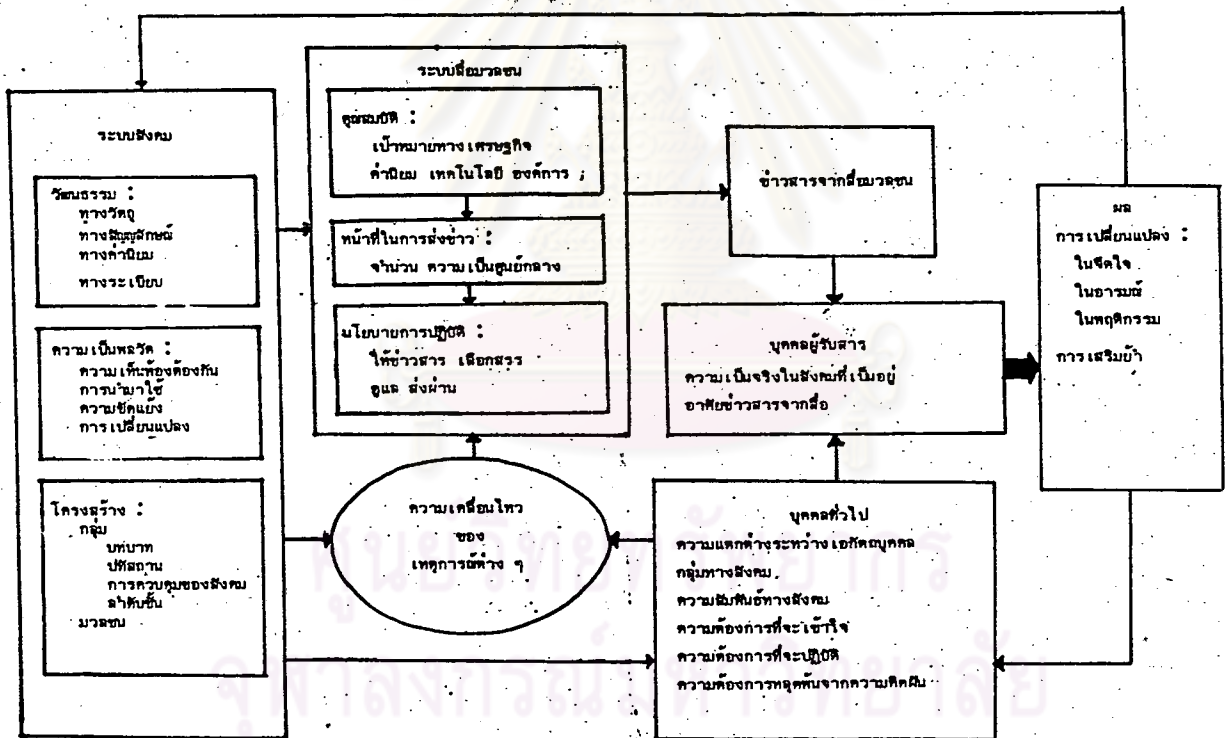
¹เสถียร เขยประทับ, "คุณลักษณะของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ประเทศ" เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาสัมมนาพิเศษศาสตรพัฒนการ แผนกวิชาประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522 (อัดสำเนา), หน้า 1-2.

4. ศักยภาพของควมมีประสิทธิภาพ (Potential Effectiveness)

สื่อมวลชนสามารถให้ความรู้ซึ่งเป็นพลังมหาศาลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการให้ข่าวสารแก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

Melvin L. De Fleur¹ กล่าวว่าสื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลและผลกระทบต่อสังคมและมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ บุคคลในสังคมได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยที่ระบบของสื่อมวลชนเป็นตัวกำหนด และข่าวสารนั้น ๆ จะส่งผลออกมาในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นเสมือนตัวกำหนดความเป็นไปในระบบสังคม และในทางกลับกัน ระบบสังคม และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมก็คือตัวกำหนดหรือผลกระทบต่อระบบของสื่อมวลชนเช่นกัน ดังนี้

รูปที่ 1 ผลกระทบสื่อมวลชน : รูปแบบของการผสมผสาน²

¹Melvin L. De Fleur, Theories of Mass Communication,

(New York : David Mckay Company, 1970), pp. 118-139.

²Ibid., p. 118.

บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์

Magaret Hutchins¹ บรรณาธิการผู้มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า
 ไม่มีความจำเป็นที่เราต้องถกเถียงกันถึงความสำคัญของวารสารและหนังสือพิมพ์ในงานบริการตอบ
 คำถาม คนสมัยนี้ตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตใหญ่ขึ้นมาต่างอ่านและใช้หนังสือพิมพ์และวารสารเพื่อแสวงหา
 ความรู้มากกว่าหนังสือเล่มอื่นเสียอีก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือพิมพ์² มักให้รายละเอียดของ
 สถานการณ์หรือเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเรื่องนี้ไม่อาจทำได้ในหนังสืออ้างอิงทั่วไป

อุทธรณ์ พลกุล³ กล่าวว่า หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการให้การศึกษาและความรู้
 เกี่ยวกับสังคมทุก ๆ ด้าน เพราะหน้าที่ของหนังสือพิมพ์คือให้แสงสว่าง ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง
 ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางวิวัฒนาการ ช่วยการศึกษาและปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีแก่ประชาชน
 จึงเปรียบประหนึ่งสถานศึกษาของผู้ใหญ่ เมื่อตัวอักษรปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ว่าอย่างไร
 นั้นหมายความว่า ประชาชนล้วนแต่ได้รับรู้ข้อความนั้นและเรื่องนั้นตามสภาพของเรื่อง และ
 รับรู้ด้วยการเชื่อว่าถูกต้องไว้ก่อน

Frank W. Rucher⁴ กล่าวว่า หนังสือพิมพ์มีบทบาทต่อสังคม คือ

1. ทำหน้าที่แถลงการณ์โดยเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน
 แต่ละวัน

¹ Magaret Hutchins, Introduction to Reference Work, (Chicago :
 American Library Association, 1944), p. 103.

² Constance M. Winchell, Guide to Reference Books, (Chicago :
 American Library Association, 1951), p. 100.

³ อุทธรณ์ พลกุล, "หนังสือพิมพ์กับประชาชน" มหาชนทัศน์ (กรุงเทพฯ : กลุ่ม
 วิชาการเพื่อประชาชน, 2517), หน้า 115-116.

⁴ Frank W. Rucher, Newspaper Organization and Management,
 (Iowa : Iowa State University Press, 1968) pp. 5-6.

2. ให้สาระสำคัญของข่าวสาร โดยอาจมีภาพประกอบความเข้าใจได้
3. สร้างประชาคมดีโดยการกระตุ้นให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นลงในหนังสือพิมพ์
4. เผยแพร่ชุมชนของคนต่อโลกภายนอกและชี้ให้เห็นข้อบกพร่องและข้อควรแก้ไข

ของชุมชน

5. บัองกันและเหนี่ยวรั้งการกระทำที่ผิดจากวิถีทางประชาธิปไตย
6. ให้การศึกษาแก่ผู้อ่านด้วยการให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ

Seymour - Ure¹ กล่าวว่า หนังสือพิมพ์มีหน้าที่ต่อสาธารณชนและการเมือง คือ

1. เป็นสื่อกลางการติดต่อระหว่างรัฐบาลและประชาชนโดยการเผยแพร่ข่าวสารและความคิดเห็นระหว่างกัน ชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมและการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนโดยรัฐบาล

2. สร้างประชาคมดีโดยการเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้มีความคิดเห็นเป็นของตนเองโดยมุ่งความสนใจไปที่เรื่องที่เหมาะสม

3. ดูแลรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยการตรวจตราพฤติกรรมของนักการเมืองให้ทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมโดยแท้จริง ทั้งนี้หนังสือพิมพ์ใช้วิธีเปิดเผยการกระทำทุจริตของนักการเมืองซึ่งในชั้นแรกอาจจะเริ่มจากการตั้งข้อสงสัยอันจะก่อให้เกิดแรงกดดันจากประชาชน

Fraser F. Bond² กล่าวว่า หนังสือพิมพ์ที่ดีเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยของมวลชนคือเป็นแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้อ่านเรียนรู้วิชาการในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ประวัติศาสตร์ปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ออกจำหน่ายก็เพื่อเสนอข่าว ดังนั้นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็จะปรากฏเรื่องราวพร้อมทั้งรายละเอียดในหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้ผู้อ่านได้ทราบความเป็นไปของเหตุการณ์ทั่วไป

¹Colin Seymour - Ure, The Press, Politics and the Public, (London : New Fetter Land, 1968), pp. 15-19.

²Fraser F. Bond, An Introduction to Journalism, (New York : The MacMillian Company, 1955), pp. 6-25.

2. การเมืองการปกครอง สำหรับหนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกาในสมัยก่อน เนื้อที่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับข่าวการเมืองและการปกครอง ซึ่งบางครั้งอาจเป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อ แต่ในปัจจุบันนี้ มีการเสนอข่าวอย่างระมัดระวังเพิ่มขึ้น ทำให้ได้เนื้อหาที่ถูกต้อง มีความยุติธรรมในการเสนอข่าว
3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ข่าวการเมืองและการปกครองนอกจากจะทำให้ประชาชนเข้าใจการเมืองการปกครองภายในประเทศแล้ว ยังมีบางส่วนที่ทำให้ผู้อ่านได้รู้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ช่วยให้เข้าใจปัญหาระหว่างชาติต่าง ๆ ได้
4. วิทยาศาสตร์และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ การค้นพบใหม่ ๆ ทฤษฎีใหม่ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ข่าวที่เสนอในด้านนี้มักจะเขียนโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ทำให้ผู้อ่านได้เกิดการเรียนรู้ตามหลักวิชาการ
5. อาชีพและงานธุรกิจ ผู้อ่านหนังสือพิมพ์จะมีโอกาสได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ สินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นใหม่ ๆ กฎหมายใหม่ ๆ ความก้าวหน้าในวงการแพทย์ ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้ไม่หลงเชื่อคำโฆษณาต่าง ๆ เป็นการสร้างความรู้ให้แก่ผู้อ่านในหลาย ๆ ด้าน
6. เศรษฐศาสตร์ การเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการว่างงาน การประท้วง เป็นการให้ความรู้บางอย่างหนึ่งเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์
7. จิตวิทยาและสังคมวิทยา เนื่องจากบุคคลเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดข่าว ดังนั้น ในหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ จึงเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์อยู่โดยทั่วไป ทั้งพฤติกรรมปกติและอบกติ ทำให้ผู้อ่านได้มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ
8. การศึกษา เนื้อหาที่เสนอในคอลัมน์ต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์เป็นประโยชน์ต่อการศึกษานในสาขาวิชาต่าง ๆ
9. สุขภาพอนามัย การที่หนังสือพิมพ์มีผู้เชี่ยวชาญเขียนเรื่องในด้านนี้ นับเป็นการก่อให้เกิดคุณค่าแก่หนังสือพิมพ์ เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน
10. อุดมคติชีวิตประวัติ ผู้อ่านหนังสือพิมพ์สามารถเรียนรู้ชีวิตบุคคลสำคัญได้จากการอ่านผลงาน ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ หรือความล้มเหลวในการดำเนินงาน ซึ่งจักเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของผู้อ่าน

Edmund C. Arnold¹ เสนอว่า หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่แท้จริงคือ การ แจกจ่ายข่าวให้แก่ผู้ที่ต้องการจะทราบ แต่สิ่งที่หนังสือพิมพ์ควรปฏิบัติ ได้แก่

1. ให้ข่าว
2. แปลความหมายของข่าว
3. ชักชวนผู้อ่าน
4. บริการบันเทิง

Edgar Dale² มีความเห็นว่า หนังสือพิมพ์ควรจะปฏิบัติดังนี้

1. หนังสือพิมพ์จะต้องรายงานข่าวอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง และเป็นข่าวที่น่าสนใจ มีความสมบูรณ์ในเนื้อหา ให้ข่าวตรงกับเนื้อหา และไม่สันจนไม่รู้เรื่อง
2. หนังสือพิมพ์ต้องทำหน้าที่แปลความหมายของข่าว เช่น การลงข่าวว่าสหรัฐอเมริกายกเลิกมาตรฐานทองคำ ใน พ.ศ. 2476 หนังสือพิมพ์ต้องให้ความหมายคำว่ามาตรฐานทองคำ ให้ผู้อ่านได้ทราบด้วย
3. ในการเสนอความคิดเห็น หนังสือพิมพ์ต้องเสนอความคิดเห็นที่เชื่อถือได้ มีเหตุผล มีหลักฐาน และมีความเป็นกลาง
4. หนังสือพิมพ์ต้องช่วยให้ชุมชนดำเนินธุรกิจไปได้โดยสะดวก เช่น การโฆษณาต่าง ๆ และหนังสือพิมพ์ที่ดีควรจะพิจารณาว่าบทโฆษณาใดควรโฆษณา และบทความใดไม่ควรโฆษณา หนังสือพิมพ์ไม่ควรเห็นแก่รายได้เพียงอย่างเดียว

¹ Edmund C. Arnold, Function Newspaper Design, (New York : Harper & Row, 1956), p.1

² Edgar Dale, How to Read a Newspaper, (Chicago : Scott, Foresman and Co., 1941), pp.19-28.

5. หนังสือพิมพ์ช่วยในเรื่องการงาน สันทนาการครอบครัวและด้านอื่น ๆ ของผู้อ่าน เช่น คอลัมน์ปัญหาสุขภาพอนามัย เป็นต้น

6. หนังสือพิมพ์เสนอสารบันเทิงเพื่อให้อ่านได้พักผ่อนอารมณ์ เช่น การ์ตูนต่าง ๆ เรื่องชวนหัว เป็นต้น

^ Bernard Berelson¹ กล่าวว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์โดยทั่วไปต้องการอ่านหนังสือพิมพ์เพื่อประโยชน์ต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อให้เป็นแหล่งข่าวและอธิบายข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน
2. เพื่อเป็นเครื่องนำทางในชีวิตประจำวัน เช่น รายการโทรทัศน์ โฆษณาสินค้า เป็นต้น
3. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจโดยการอ่านบทความ ขำขัน การ์ตูน หรือเรื่องเบาสมอง
4. เพื่อใช้เป็นแหล่งความคิดหรือประสบการณ์ โดยอาศัยแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ประกอบกับแนวคิดของตนเองในการถกเถียงหรืออภิปรายประเด็นต่าง ๆ กับบุคคลอื่น
5. เพื่อมีความสัมพันธ์กับสังคม ผู้อ่านจะได้ทราบแนวทางจริยธรรมศีลธรรมของสังคม ซึ่งจะช่วยให้บุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้ติดต่อกันในทางอ้อมได้ด้วย

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

ยุคต้นของหนังสือพิมพ์ไทย² เริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทเดียวที่มีอยู่ในขณะนั้น ผู้จัดทำเป็นชาวต่างประเทศ มีจำนวนจำหน่ายประมาณ 200 ถึง 300 เล่ม ทำหน้าที่ต่อไปนี้

¹ Bernard Berelson, "What Missing the Newspaper Means", The Process and Effect of Communication, (Urbana : University of Illinois Press, 1960), pp. 36-47.

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวยุโรป : สภาพปัจจุบันของสื่อมวลชน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และท่าอากาศยาน, 2522) , หน้า 2-3.

1. รายงานข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการโต้แย้งระหว่างหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลกับของ เอกชน เกี่ยวกับความคลาดเคลื่อนของการรายงานข่าว รัฐบาล เคยใช้หนังสือราชกิจจานุเบกษา เป็นเครื่องมือในการดักเตือนมิให้ เชื้อหนังสือพิมพ์
2. เป็นปากเสียงของประชาชนโดยได้ตีพิมพ์ เรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนเป็นจำนวนมาก
3. ให้ความรู้แก่ประชาชนโดยนำเสนอสิ่ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และเรื่องราวที่ไม่เคยทราบมาก่อน
4. ให้ความบันเทิงจากการอ่านโดยเริ่มมีการตีพิมพ์ เรื่องอ่านเล่น อาทิ เช่น หนังสือนิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย (มรว. กระจ่าง อิศรางกูรฯ) สามก๊ก จินตนิมิต พระราชพงศาวดารกรุงเก่า และพระอภัยมณี เป็นต้น
5. บริการทางธุรกิจ เช่นมีการตีพิมพ์ประกาศราคาสินค้า ลงโฆษณาสินค้า และข่าวเกี่ยวกับเรือสินค้าเข้าออก เป็นต้น

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ มีหนังสือพิมพ์ออกถึง 59 ฉบับ เช่น ดรุโณวาท ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทยที่พิมพ์เผยแพร่ออกสู่ประชาชน คือด - ข้าราชการ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรกที่คนไทยเป็นเจ้าของ ในตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องกับรัชกาลที่ 6 นี้ มีหนังสือพิมพ์ออกใหม่เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ สาราราชฎรพิมพ์ไทย กรุงเทพเดลิเมล์ สยามประเภทสุนทรโวาทพิเศษ คุลวิภาคพจนกิจ จีนโนสยามวารศัพท์ บางกอกการเมือง ยามาโต วายาโม หนังสือพิมพ์ที่ได้รับการกล่าวขวัญว่ามีบทบาทสำคัญได้แก่ พิมพ์ไทย กรุงเทพเดลิเมล์ และจีนโนสยามวารศัพท์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว² หนังสือพิมพ์มีการเฟื่องฟูที่สุด หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายด้วยเหตุ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-4.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 4-5.

ที่ว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ลงบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นประจำ มีการแสดงความคิดเห็นทางหน้าหนังสือพิมพ์กันอย่างเสรี แม้ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ในระยะเวลาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475¹ คือสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของบ้านเมือง ความสนใจของประชาชนที่มีต่อข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้น หนังสือพิมพ์จึงกลายเป็นแหล่งที่ให้ข่าวสารและเรื่องราวที่น่าสนใจ และเป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลายออกไปอย่างมาก

ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475² มีหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก ออกจำหน่าย ขณะเดียวกันก็มีหนังสือพิมพ์อีกเป็นจำนวนมากที่ถูกรัฐบาลสั่งปิดดำเนินการ เพราะการเสนอข่าวที่ทางรัฐบาล "เห็นว่าไม่สมควร" หน้าทีของหนังสือพิมพ์ในการเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งประเด็นปัญหาสังคมจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด ส่วนหน้าที่เกี่ยวกับการให้ข่าวสารและความรู้ หนังสือพิมพ์ยุคนี้สามารถทำได้เต็มที่ การให้ความบันเทิงมักจะเป็นวัตถุประสงค์รอง ส่วนการให้บริการทางธุรกิจและโฆษณา เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ

ในปี พ.ศ. 2523³ ประเทศไทยมีประชากร 46,961,338 คน มีอัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ 84% หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ 47% ทั้งนี้มีหนังสือพิมพ์รายวัน 25 ชื่อฉบับ จำหน่ายรายวันจำนวน 1,600,000 ฉบับโดยประมาณ มีหนังสือพิมพ์ส่วนภูมิภาค 183 ชื่อฉบับ ออกจำหน่ายส่วนภูมิภาคจำนวน 100,000 ฉบับโดยประมาณ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

² เรื่องเดียวกัน.

³ รจิตลักษณ์ แสงอุไร, ระบบสื่อสารมวลชนเปรียบเทียบ, หน้า 119-120.

หนังสือพิมพ์ที่ออกในเมืองหลวง¹ มีลักษณะ เป็นหนังสือพิมพ์ระดับชาติ มีจำนวน
จำหน่ายสูง และเผยแพร่ไปทั่วประเทศ กิจการหนังสือพิมพ์ดำเนินการโดยเอกชนในรูป
ของบริษัทจำกัดหรือหุ้นส่วนบุคคล หนังสือพิมพ์ของรัฐบาลมีฉบับเดียวคือข่าวพาณิชย์ เสนอ
ข่าวสารการค้าและเศรษฐกิจ ไม่มีบทความที่เขียนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

หนังสือพิมพ์รายวันส่วนใหญ่มีจำนวนหน้า 16 หน้า² ขนาดของหน้ากระดาษ คือ
"3"x21" โดยทั่ว ๆ ไปแล้วมีการจัดแบ่งเนื้อที่สำหรับเนื้อหาต่าง ๆ ดังนี้

ข่าวในประเทศ/ข่าวทั่วไป	3 หน้า
ข่าวต่างประเทศ	1 หน้า
ข่าวการศึกษา/ข่าววิทยาศาสตร์	1 หน้า
ข่าวต่างจังหวัด	1 หน้า
ข่าวกีฬา	2 หน้า
ข่าวสังคม	1 หน้า
ข่าวบันเทิง/ภาพยนตร์	1 หน้า
ข่าวธุรกิจ/ เศรษฐกิจ	2 หน้า
ข่าวสตรีและแฟชั่น	1 หน้า
โฆษณา	3 หน้า
รวม	16 หน้า

ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ไทยมีโครงสร้างการดำเนินงานดังนี้

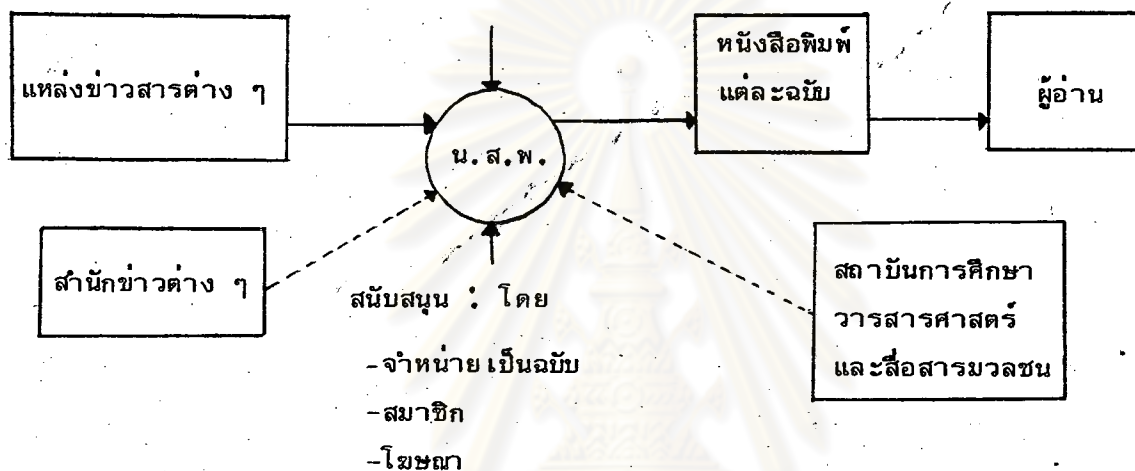
¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

รูปที่ 2 โครงสร้างทั่วไปของหนังสือพิมพ์¹

ควบคุม : โดย

- พรบ. การพิมพ์ 2484
- ประ. 42
- เจ้าพนักงานการพิมพ์
- จรรยาบรรณวิชาชีพ

โดยทั่วไป² เนื้อหาของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ เป็นผลที่เกิดจากปัจจัยสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างประกอภกัน คือ

1. ความรับผิดชอบ ในวิชาชีพของหนังสือพิมพ์ ได้แก่ความตระหนักในภาระหน้าที่ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน โดยมีหน้าที่จะให้ความรู้ ความบันเทิง การศึกษา และข่าวสารแก่ผู้อ่าน
2. จุดประสงค์ ความต้องการ ความสนใจที่ผู้อ่านต้องการจากหนังสือพิมพ์
3. ผู้พิมพ์โฆษณา เจ้าของหรือนายทุนซึ่งตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นมาเพื่อเหตุผลทางด้านธุรกิจ คือการแสวงหาผลกำไร

¹ ชวรัตน์ เขิดชัย, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน (สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 109.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

เนื่องจากกิจการหนังสือพิมพ์ที่ออกในเมืองหลวง เป็นธุรกิจเอกชน¹ และเป็นสิ่งที่ไม่
ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง จึงทำให้กลายเป็นอุตสาหกรรมอีกแขนงหนึ่งซึ่งมีการแข่งขัน
กันสูง การทำหนังสือพิมพ์จึงอยู่ในลักษณะพาณิชย์กรรม

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันในนครหลวง² ฉบับวันธรรมดาประกอบด้วยข่าวและ
สาระทั่วไปประมาณ 50% ของเนื้อที่ทั้งหมด ความรู้ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม 25% โฆษณา
17-20% ที่เหลือเป็นบันเทิง กีฬา และเกมส์ ฉบับวันอาทิตย์มีลักษณะและปริมาณเนื้อหา
ใกล้เคียงฉบับวันธรรมดา แต่จะมีความรู้ด้านการศึกษาและวัฒนธรรมมากกว่าข่าวและสาระทั่วไป

สยามรัฐ³ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันประเภทคุณภาพ มีกำเนิดในปี พ.ศ. 2493
เน้นข่าวหนักและบทความทางการเมือง มีนักหนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช เกษม ศิริสัมพันธ์ และสละ ลิขิตกุล เป็นต้น คอลัมน์ "ขอยสวณพล" ของ
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้นมีความสำคัญและได้รับความนิยมจากผู้อ่านมาก จนทำให้หนังสือพิมพ์
มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายพอสมควร ผู้อ่านสยามรัฐเป็นบุคคลในระดับที่มีการศึกษา ซึ่งเป็น
คนกลุ่มน้อยของประเทศ ปริมาณการจำหน่ายจึงค่อนข้างต่ำ

มติชน⁴ เป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และบริหารราชการเมือง
เชิงวิชาการที่อ่านฉบับหนึ่ง คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์มติชน แบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่
ในประเทศ ต่างประเทศ สังคมชีวิต บทความ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม-บันเทิง กีฬา และ
ปกิณกะ เป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพที่ได้รับความนิยมเชื่อถือจากผู้อ่านในด้านข่าวและบทความอันมีสาระ
จำนวนจำหน่ายไม่สูงนัก

¹ รจิตลักษณ์ แสงอุไร, ระบบสื่อสารมวลชนเปรียบเทียบ, หน้า 125-126.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

บ้านเมือง¹ เป็นหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งเสนอข่าวทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีภาพประกอบข่าวทุกวัน ไม่กำหนดรูปแบบในการพาดหัวแน่นอนตายตัว เป็นหนังสือพิมพ์ที่จัดว่าอยู่กึ่งกลางระหว่างหนังสือพิมพ์ประเภทปริมาณกับประเภทคุณภาพ คือ เสนอข่าวในปริมาณเนื้อหาพอ ๆ กัน ทั้งข่าวอาชญากรรม ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม คอลัมน์ที่เด่น ได้แก่ วิเคราะห์การเมืองต่างประเทศ นอกจากนี้ บ้านเมืองยังพิมพ์ประกาศผลการออกสลากกินแบ่งของรัฐบาลแต่ละงวดด้วย

ดาวสยาม² เป็นหนังสือพิมพ์รายวันประเภทปริมาณ พิมพ์จำหน่ายวันละสองกรอบ คือ กรอบเช้า และกรอบบ่าย เอกลักษณ์ของดาวสยามคือ การเสนอเฉพาะข่าวในประเทศ เพราะไม่ปรากฏว่ามีคอลัมน์ข่าวต่างประเทศในหน้า 1 หรือหน้าใด ๆ เลย ข่าวหน้า 1 นี้ เน้นหนักเรื่องการเมืองและอาชญากรรม ซึ่งจะมีต่อในหน้า 2 และหน้า 16 อันเป็นหน้าสุดท้าย หน้า 3 เป็นข่าวทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม ทั้งของรัฐบาล และเอกชน หน้า 4 เป็นคอลัมน์บุคคลในข่าวชื่อ "บอน 3 สี เขียนถึงคนหน้า 4" สำหรับข่าวภูธรตีพิมพ์ในหน้า 7 ข่าวกีฬาเสนอในหน้า 15 ทั้งหน้าและบางส่วนของหน้า 14 ด้วย ถึงแม้ดาวสยามจัดอยู่ในหนังสือพิมพ์ประเภทปริมาณก็ตาม แต่การเสนอข่าว (โดยเฉพาะข่าวสำคัญเกี่ยวกับการบ้านการเมือง เช่น ข่าวเขื่อนน้ำโจน) ดาวสยามได้เสนอข่าวโดยให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านทั้ง 2 ด้าน (Two-Sided Presentation) ตามหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ดี

¹ จ่านอง วิบูลย์ศรี และ ดวงทิพย์ วรพันธุ์, ภาษากับมวลชน : วิวัฒนาการของภาษาเพื่อการเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ไทย, (โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 185-187.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 174-175.

ไทยรัฐ¹ มีกำเนิดในปี พ.ศ. 2504 เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีจำนวนจำหน่ายสูงที่สุดในประเทศ มีความก้าวหน้าทางด้านเทคนิคและวัสดุอุปกรณ์ในการพิมพ์ เน้นหนักทางด้านข่าว อาชญากรรม และข่าวสนองอารมณ์มากกว่าข่าวการเมือง พาดหัวข่าวด้วยอักษรตัวโต ใช้ถ้อยคำ หรือท่วงท่า ให้ความสำคัญแก่ข่าวความทุกข์ยากของประชาชนและข่าวคอร์รัปชันของข้าราชการ มีบทความวิพากษ์วิจารณ์ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม คอบปัญหาทางแพทย ปัญหาหัวใจ เรื่องแปลจากต่างประเทศ คอลัมน์บันเทิง และให้เนื้อที่มากเป็นพิเศษแก่นวนิยายกำลังภายใน คอลัมน์ที่เด่น ๆ และมีผู้นิยมอ่านเป็นประจำคือ มังกรท่าเลียบ ตีแสกหน้า ขลุกลก เทหะพาที และไวดาพิภยกระพริบที่นี้ คอลัมน์เหล่านี้มักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการเมือง การบริหารของรัฐบาล ลักษณะการเขียนเป็นไปในแนวประชดประชันและล้อเลียน คอลัมน์ที่น่าสนใจอีกคอลัมน์หนึ่ง คือ คอลัมน์ต่อต้านยาเสพติด

เดลินิวส์² มีกำเนิดในปี พ.ศ. 2507 เน้นข่าวอาชญากรรม ข่าวในวงสังคม และข่าวสนองอารมณ์มากกว่าข่าวการเมือง มีการพาดหัวข่าวให้ตื่นเต้น เพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้อ่าน มีคอลัมน์ต่าง ๆ ครบแบบเดียวกับไทยรัฐ คอลัมน์ที่เด่น ๆ ได้แก่ ชีวประวัติขานเย็น เฮฮาธิปไตย พุดจาภาษาคน ภัย และคอลัมน์วิเคราะห์การเมืองต่างประเทศ เช่น หมุนตามโลก โลกน่ารู้ เป็นต้น

จากการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์ในอดีตกับปัจจุบัน³ พบว่า

1. หนังสือพิมพ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันมี "ความเป็นตัวเอง" ในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานมาก
2. เนื้อหาสาระของหนังสือพิมพ์ทั้งในอดีตและในปัจจุบันต่างก็อยู่ในแนวเดียวกัน คือมุ่งให้ข่าวสารความรู้ และเป็นแหล่งให้บริการทางธุรกิจ

¹ รัชชชัญญ์ แสงอุไร, ระบอบสื่อสารมวลชนเปรียบเทียบ, หน้า 130.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 130-131.

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, การศึกษามหาวิทยาลัยของสื่อสารมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้าน : สภาพปัจจุบันของสื่อมวลชน, หน้า 34.

3. หนังสือพิมพ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจเหมือนกัน

4. หนังสือพิมพ์ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมุ่งไปในทางที่จะให้สาระเฉพาะมากกว่าหนังสือพิมพ์ในอดีต

5. หนังสือพิมพ์ปัจจุบันมุ่งจะสนองความต้องการของผู้อ่านในระดับทั่วไป ซึ่งต่างจากวัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์ในอดีตที่คำนึงถึงผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้านาย ขุนนาง และข้าราชการในระดับสูงมากกว่าประชาชนทั่วไป

การวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย

ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ไว้หลายเรื่องด้วยกัน ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยครั้งนี้ ได้แก่

สุริทอง ศรีสะอาด¹ ทำการวิจัยเรื่องความต้องการและปัญหาการใช้หนังสือพิมพ์รายวันในท้องสมุดมหาวิทยาลัย และพบว่า จุดมุ่งหมายในการอ่านหนังสือพิมพ์ของผู้มาใช้บริการท้องสมุดก็คือ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ หนังสือพิมพ์ที่ใช้มากที่สุด คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ บางกอกโพสต์

กาญจนา เมธีกุล² ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาประสิทธิผลของหนังสือพิมพ์รายวันที่มีต่อนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม พบว่าหนังสือพิมพ์มีประสิทธิผลด้านการศึกษาในการเรียนวิชา ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสุขภาพอนามัย หนังสือพิมพ์มีประสิทธิผลด้านการเรียนแบบทางด้านอาชญากรรม การเลือกอาชีพและการเดินขบวน นอกจากนี้หนังสือพิมพ์รายวันยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นต่อนักเรียนทั้งด้านดีและด้านเสียด้วย

¹สุริทอง ศรีสะอาด, "ความต้องการและปัญหาการใช้หนังสือพิมพ์รายวันในท้องสมุดมหาวิทยาลัย" วารสารบรรณศาสตร์, 2 (ตุลาคม) 2522 : 67-83.

²กาญจนา เมธีกุล, การศึกษาประสิทธิผลของหนังสือพิมพ์รายวันที่มีต่อนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม, (สารนิพนธ์ประกอบการศึกษาตามระเบียบชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง บัณฑิตอาสาสมัคร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515)

มนต์ชัย นินนาทนนท์¹ ทำการศึกษามหาวิทยาลัยของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อนักศึกษามหาวิทยาลัย เชียงใหม่ พบว่า นักศึกษาชายหญิงที่สนใจอ่านหนังสือพิมพ์ ก็เพื่อทำให้ทราบข่าวสารและเหตุการณ์ ร่องลงมาอ่านเพื่อความบันเทิง และทำให้มีความรู้ความคิดเห็นสามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้ หนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมจากได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ สยามรัฐ มติชน และไทยนิวส์ (หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น) ตามลำดับ นักศึกษาสนใจอ่านข่าวการเมืองในประเทศมากที่สุด ร่องลงมา ได้แก่ข่าวต่างประเทศ ข่าวบันเทิง ข่าวอาชญากรรม ข่าวกีฬา และข่าวเศรษฐกิจ ตามลำดับ นักศึกษาส่วนใหญ่จะนำเอาข้อมูลที่ได้อ่านมานั้นไปประกอบการศึกษาและนำไปสนทนาระหว่างเพื่อน และกับบุคคลอื่น ๆ นอกจากนั้นยังนำข้อมูลมาวิเคราะห์หรือนำมาสนับสนุนหรือคัดค้านกิจกรรม หรือนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งนำข้อมูลมาประกอบการพิจารณาในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ ทั้งนี้ นักศึกษาเชื่อถือข่าวของหนังสือพิมพ์สยามรัฐมากกว่า หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ร่องลงมาคือ มติชน ไทยรัฐ เดลินิวส์ บ้านเมือง Bangkok Post มาตุภูมิ ตามลำดับ และนักศึกษาล้วนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหนังสือพิมพ์รายวันของไทยยังทำหน้าที่ และรับผิดชอบค่อนข้างน้อยมาก

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และสุพัศตรา เพชรมณี² ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชากรส่วนใหญ่จะดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันหรือเกือบทุกวัน และปริมาณการรับสื่อทั้งสามก็นานพอสมควร การเปิดรับสื่อโทรทัศน์และวิทยุขึ้นเพื่อการบันเทิงมากกว่าหนังสือพิมพ์ซึ่งหนักไปในการให้ข่าวสาร ความรู้ หนังสือพิมพ์มีบทบาทต่อคนทุกชนชั้น ทุกระดับการศึกษา และทุกอาชีพรองจากโทรทัศน์ และ คาดว่าไทยรัฐ และเดลินิวส์ ยังคงเป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับแรกต่อไป เพราะมี หลายรส อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพก็น่าจะได้รับความนิยมมากขึ้นในทิศทางเดียวกันกับระดับการศึกษาของประชาชนที่เพิ่มขึ้น

¹ มนต์ชัย นินนาทนนท์, บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 110-117.

² สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และสุพัศตรา เพชรมณี, บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า ข.

ตีรณา ทองเสวด¹ ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาสาขา สังคมศาสตร์เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการศึกษา ซึ่งจากการส่งแบบสอบถามไปยัง อาจารย์ประจำ นักศึกษาภาคปกติทั้งชายและหญิงที่มีอยู่ในคณะที่มีการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยส่ง แบบสอบถามสู่ประชากรตัวอย่างจำนวน 642 คน ปรากฏผลว่า อาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน โดยอ่านที่บ้าน และช่วงเวลาที่อ่านไม่แน่นอนแล้วแต่โอกาส หนังสือพิมพ์ รายวันภาษาไทยที่อาจารย์ส่วนใหญ่อ่านเป็นประจำได้แก่ สยามรัฐ และประชาธิปไตย ส่วน นักศึกษานิยมอ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่สนใจข่าวการเมือง บทความ และบทวิจารณ์มากที่สุด เนื้อหาประเภทบันเทิงและการโฆษณาได้รับความสนใจน้อยมาก อาจารย์ และนักศึกษามีความเห็นว่ เนื้อหาประเภทต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์มีประโยชน์ต่อการเรียน การสอน และการดำเนินชีวิตประจำวัน

มาลัยวัลย์ ภัสสรโยธิน² ทำการวิจัยเรื่องความสนใจเนื้อหาหนังสือพิมพ์รายวัน ของผู้อ่านในหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความสนใจเนื้อหาหนังสือพิมพ์ รายวัน ลักษณะการอ่านซึ่งเป็นส่วนประกอบของความสนใจของผู้อ่าน ตลอดจนคอลัมน์ที่ผู้อ่าน ให้ความสนใจเป็นพิเศษและอ่านเป็นประจำในหมู่บ้านจังหวัดพะเยา ในการดำเนินงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยสำรวจรายชื่อหนังสือพิมพ์รายวันที่คณะกรรมการและชาวบ้านเลือกซื้อ แล้วนำมาวิเคราะห์ และจำแนกเนื้อหาหนังสือพิมพ์ แล้วส่งแบบสอบถามไปยังคณะกรรมการ 500 คน และชาวบ้าน 500 คน ในที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 100 หมู่บ้าน รวม 1,000 คน แล้วนำแบบสอบถาม

¹ตีรณา ทองเสวด, ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาสาขาสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการศึกษา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชา โสวัตศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)

²มาลัยวัลย์ ภัสสรโยธิน, ความสนใจเนื้อหาหนังสือพิมพ์รายวันของผู้อ่านในหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาโสดตศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522)

มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย ได้ผลสรุปการวิจัยว่า ผู้อ่านให้ความสนใจในข่าวพระราชสำนักมากที่สุด รองลงมาในระดับปานกลาง คือ ข่าวการเมืองในประเทศ ข่าวเกี่ยวกับการเกษตรภายในประเทศ ข่าวการศึกษา ข่าวเศรษฐกิจในประเทศ และข่าวเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ ตามลำดับ ในเรื่องเกี่ยวกับอาชญากรรม ผู้อ่านให้ความสนใจในระดับปานกลาง ส่วนข่าวเกี่ยวกับไสยศาสตร์และเรื่องอภินิหารต่าง ๆ ตลอดจนการ์ตูนและข่าวขันผู้อ่านให้ความสนใจน้อย คอลัมน์ที่ผู้อ่านสนใจน้อยที่สุดคือข่าวเกี่ยวกับภูมิภาค ผู้อ่านจะอ่านหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ แต่ไม่ทุกวัน เวลาไม่แน่นอนแล้วแต่เวลาว่างมักอ่านที่ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ใช้เวลาอ่านประมาณ 21-30 นาที มักอ่านข่าวที่สนใจ โดยมากได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ที่ผู้อ่านชอบมากที่สุดได้แก่ ไทยรัฐ ผู้ที่เขียนจดหมายถามปัญหาจากหนังสือพิมพ์ส่วนมาก เป็นคำถามเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ รองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

เกษม ศิริสัมพันธ์¹ ทำการศึกษาหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพฯ 14 ฉบับ ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า

1. หนังสือพิมพ์ภาษาไทยทั้ง 12 ฉบับ มีระดับการเสนอข่าวต่างประเทศและภายในประเทศเท่าเทียมกัน คือ ทุกฉบับเสนอปริมาณข่าวภายในประเทศมากกว่าข่าวต่างประเทศ
2. หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษทั้ง 2 ฉบับ เสนอข่าวต่างประเทศในปริมาณใกล้เคียงกับข่าวภายในประเทศ
3. หนังสือพิมพ์ทั้ง 14 ฉบับ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) เสนอข่าวต่างประเทศชนิดข่าวเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มากกว่าข่าวที่เกี่ยวกับภูมิภาคอื่น
4. หนังสือพิมพ์เข้าเน้นหนักข่าวอ่อนในหน้าแรก ซึ่งเป็นข่าวท้องถิ่นของจังหวัดพระนคร-ธนบุรี ส่วนหนังสือพิมพ์รายมุงเสนอข่าวแข็งซึ่งมักเป็นข่าวชาติส่วนใหญ่

¹เกษม ศิริสัมพันธ์, การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพฯ 14 ฉบับ, (แผนกวารสารศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507), หน้า 44-45.

5. การเสนอข่าวจากส่วนภูมิภาคในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์รายวันในกรุงเทพฯ ยังมีปริมาณจำกัด
6. หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในกรุงเทพฯ ควรจะเป็นหนังสือพิมพ์ประจำชาติ (national newspaper) ซึ่งเสนอข่าวสารทั่วทุกท้องถิ่นในประเทศ แต่ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์เหล่านี้เป็นเพียงหนังสือพิมพ์ในนครใหญ่ (metropolitan newspaper) เท่านั้น
7. เพื่อสนับสนุนให้หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ได้เสนอข่าวสารได้ทั่วทุกท้องถิ่น รัฐบาลอาจช่วยเหลือกิจการหนังสือพิมพ์ในการก่อตั้งระบบการสื่อข่าวภายในประเทศโดยมีอุปกรณ์ทันสมัยหรือให้ความสะดวกในการใช้อุปกรณ์ของรัฐบาลในการสื่อสารบางประเภทซึ่งไม่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศชาติ
8. อุปสรรคในการขยายรัศมีของการเสนอบริการข่าวสารของหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ให้ครอบคลุมไปถึงท้องถิ่นทุกภาคของประเทศในปัจจุบันคือการขนส่งและการจัดจำหน่าย รัฐบาลอาจให้ความช่วยเหลือทางอ้อมคือจัดความสะดวกให้แก่วงการหนังสือพิมพ์ในการบริการขนส่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรัฐวิสาหกิจอยู่แล้ว แต่การแก้ปัญหาความขัดข้องในการจำหน่ายนั้นเป็นเรื่องซึ่งวงการหนังสือพิมพ์จะต้องหาทางแก้ไขเอง การให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนในการจัดการจำหน่ายหนังสือพิมพ์อาจมีผลดีในระยะสั้น เพราะอาจมีประสิทธิผลได้เร็ว แต่ในระยะยาวจะเป็นผลเสียแก่วงการหนังสือพิมพ์
9. ปริมาณการเสนอข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์รายวันเข้าภาษาไทยมีจำนวนสูง ข่าวอาชญากรรมเป็นข่าวซึ่งหนังสือพิมพ์มีสิทธิ์โดยสมบูรณ์ที่จะเสนอแก่ประชาชน การเสนอข่าวอาชญากรรมนั้นย่อมมีผลดีแก่ผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม แต่ข่าวอาชญากรรมอาจเป็นเพียงเรื่องเร้าอารมณ์ของผู้อ่านแค่เพียงวูบเดียว ผลตอบแทนที่ผู้อ่านได้รับไม่มีสาระเนื้อหาอันใดก็ได้
10. สื่อสารมวลชนมีหน้าที่ไม่เพียงแต่สนองความต้องการของประชาชน แต่ยังต้องยกระดับความต้องการของประชาชนอีกด้วย

จาระไน แกล่โกศล¹ ทำการวิเคราะห์เนื้อหาทางการศึกษาของหนังสือพิมพ์รายวันของไทย โดยแบ่งเนื้อหาเชิงการศึกษาออกเป็น 4 หมวดวิชา คือ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์

¹จาระไน แกล่โกศล, การวิเคราะห์เนื้อหาทางการศึกษาของหนังสือพิมพ์รายวันของไทย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

ภาษาศาสตร์และวรรณคดี และหมวดวิชาการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เน้นหนักในด้านบทความวิทยาศาสตร์ เคลินิวส์เน้นหนักในด้านบทความสังคมศาสตร์ บทวิจารณ์ การศึกษาและคอลัมน์ตอบปัญหา ภาษาศาสตร์และวรรณคดี สยามนิกรเน้นหนักด้านบทความการศึกษา สยามรัฐ เน้นหนักด้านบทความสังคมศาสตร์

อัญชลี จารุสมบัติ¹ ศึกษาเรื่องบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการพัฒนาแนวความคิดใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีการทำให้การทำแท้งถูกต้องตามกฎหมาย ได้ผลการวิจัยว่า หนังสือพิมพ์สยามรัฐ เป็นหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพ มีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการทำแท้งในปริมาณที่มากกว่าหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประเภทแพร่หลายทั่วไป หนังสือพิมพ์ไทยรัฐและหนังสือพิมพ์สยามรัฐมีลักษณะ การนำเสนอข่าวและบทความไม่ต่างกัน คือ มุ่งทั้งการให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์สภาพแวดล้อมที่ เกิดขึ้น และเป็นตัวแทนของความคิดเห็น นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีแนวโน้มของการเสนอเนื้อหา เกี่ยวกับการทำแท้งอย่างเป็นกลาง แต่หนังสือพิมพ์สยามรัฐมีแนวโน้มของการเห็นด้วยหรือสนับสนุน การทำแท้ง

สุกัญญา ศีระวนิช² ทำการศึกษาเรื่องสิ่งพิมพ์กับปัญหาพลังงาน พบว่า วิธีวิจัยสาร (Content Analysis) นำมาใช้ได้ผลดีในการวิจัยหนังสือพิมพ์รายวันไทยและนิตยสาร ปรากฏ ผลว่าหนังสือพิมพ์รายวันไทยและนิตยสารทั้งประเภทคุณภาพและประชาชนนิยมได้ให้ความสนใจในเรื่อง พลังงานอย่างจริงจังในช่วงเวลา 1 ปี ที่กำหนดให้เป็นช่วงวิกฤติของปัญหาพลังงาน (มีนาคม 2523-เมษายน 2524) การเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันก็เป็นไปอย่างเป็นกลางเข้า หลักรูปแบบของการเสนอข่าวที่ดี การเสนอสารเชิงเจ้าอารมณ์และโจมตีผู้บริหารจะปรากฏมาก ในคอลัมน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอลัมน์หนังสือพิมพ์รายวันประเภทประชาชนนิยม มีข้อแตกต่างใน เรื่องการเสนอข่าวและคอลัมน์ระหว่างหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสาร และระหว่างหนังสือพิมพ์ รายวันประเภทคุณภาพกับประชาชนนิยม

¹อัญชลี จารุสมบัติ, บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการพัฒนาแนวความคิดใหม่ : ศึกษา เฉพาะกรณีการทำให้การทำแท้งถูกต้องตามกฎหมาย, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526)

²สุกัญญา ศีระวนิช, สิ่งพิมพ์กับปัญหาพลังงาน, (ภาควิชาการหนังสือพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526)

ไมตรี เจริญศิลป์¹ ศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันในการศึกษานอกระบบของเยาวชน พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับให้คุณค่าแตกต่างกัน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐให้ความรู้ด้านการแพทย์และอนามัยแก่เยาวชนมากกว่าด้านอื่น ๆ หนังสือพิมพ์สยามรัฐให้ความรู้ด้านการเมือง หนังสือพิมพ์สยามมิตรและประชาธิปไตยให้ความรู้ทางเศรษฐกิจ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ให้ความรู้ด้านเพศศึกษา

บุญเลิศ ศุภดิolk² ศึกษาสิทธิการสื่อสารในประเทศไทย และได้วิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพิมพ์ไทย 6 ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ สยามรัฐ มติชน บ้านเมือง และแนวหน้า ในช่วงวันที่ 7 กรกฎาคม ถึง 23 สิงหาคม 2523 โดยการแบ่งหนังสือพิมพ์เป็นประเภทปริมาณ ประเภทคุณภาพ และประเภทที่ผสมผสานกันระหว่างคุณภาพและปริมาณ ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือพิมพ์คุณภาพ คือ สยามรัฐ และมติชน เน้นการเสนอข่าวและสาระความรู้ค่อนข้างสูง มีการเสนอข่าวทั้งในและต่างประเทศโดยเฉลี่ยประมาณ 36% ของเนื้อที่ทั้งหมด มีเนื้อหาโฆษณาโดยเฉลี่ย 26% หนังสือพิมพ์ประเภทปริมาณคือ ไทยรัฐ และเดลินิวส์ มุ่งเน้นเสนอข่าวและบทความเพื่อความบันเทิงมากกว่า โดยเสนอคอลัมน์ข่าวซุบซิบสังคมและนวนิยายโดยเฉลี่ยประมาณ 30% ของเนื้อที่ทั้งหมด มีเนื้อหาโฆษณาประมาณ 35% ของเนื้อที่ทั้งหมด แต่ก็ปรากฏหลักฐานชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยมีความคิดริเริ่มในการเสนอข่าวและบทความเพื่อสนองความต้องการและสิทธิในการรับรู้ของประชาชนผู้อ่าน และรับผิดชอบต่อสังคมมากอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังพบว่าหนังสือพิมพ์แต่ละประเภทต่างมี เสรีภาพและความรับผิดชอบ หากแต่แตกต่างกันเฉพาะขอบเขตที่ปฏิบัติและการแสดงออก

¹ไมตรี เจริญศิลป์, บทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันในการศึกษานอกระบบของเยาวชน (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)

²บุญเลิศ ศุภดิolk, สิทธิการสื่อสารในประเทศไทย, หน้า 82-91.

การวิจัยบทบาทหนังสือพิมพ์ในการพัฒนาประเทศ

David I. Hitchcock¹ วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมาเลเซีย และฟิลิปปินส์ โดยศึกษาจากแนวคิด (themes) และรายการ (items) เพื่อทราบบทบาทในการพัฒนาประเทศของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเหล่านั้น ผลจากการศึกษาพบว่าหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีบทบาทในการพัฒนาตามที่นักวิชาการสื่อสารกำหนดไว้ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมาเลเซียได้คะแนน 45/100 ในขณะที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นฟิลิปปินส์ได้คะแนน 34/100

ในการศึกษาค้างนี้ Hitchcock ได้สรุปบทบาทที่หนังสือพิมพ์พึงมี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศดังนี้ คือ

1. เป็นแหล่งแจ้งข่าวสารทั่วไป (Source of General "Bill-Board" Information) คือบทบาทในการแจ้งข่าวสารที่จำเป็น ทำให้ผู้อ่านได้ทราบข่าวเดียวกัน ทำให้ผู้อ่านมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน สำนักในคำแนะนำเดียวกัน รู้สัญลักษณ์ทางการเมืองและสังคมอย่างเดียวกันเพื่อให้สำนึกความเป็นชาติร่วมกัน
2. เป็นแหล่งข่าวเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศของท้องถิ่นหรือทั่วประเทศ (Source of Information on local or Country-Wide Progress in National Development) การแจ้งข่าวเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศทำให้ประชาชนได้ทราบว่ารัฐบาลของคนที่กำลังทำงานเพื่อประชาชน โดยดูจากความถี่ในการเสนอเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจใหม่ การสร้างสะพาน เป็นต้น
3. เป็นแหล่งความรู้ในเรื่องทักษะใหม่ ๆ และวิธีการปฏิบัติที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศ (Source of New Skills and Practices Supporting National Development) เช่น คอลัมน์ "วิธีการปลูกมะพร้าว" คอลัมน์แนะนำเรื่องสุขภาพ คอลัมน์ที่กล่าวถึงกระบวนการของศาลสูงและสิทธิตามกฎหมาย เป็นต้น

¹David I. Hitchcock. "The Provincial Press and National Development in Malaysia and the Philippines", Asian Communication : Research, Training, Planning (Hawaii : East-West Center, 1976), pp.37-52.

4. จัดให้มีการวิเคราะห์และอภิปรายถกเถียงในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนา (Providing Analysis and Discussion of Issues in Development) เช่น คอลัมน์เกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาในปัจจุบัน การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการ สถาบันอุดมศึกษา การก่อตั้งสหกรณ์ชาวนา การกระตุ้นรัฐบาลให้สนับสนุนการรักษาความปลอดภัยในภูมิภาค เป็นต้น
5. เสนอเนื้อหาที่สำคัญต่อการสร้างทัศนคติที่เอื้อต่อการพัฒนา (Carrying Significant Messages (Exhortations) likely to Strengthen Development - Oriented Attitudes) เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับความร่วมมือของประชาชน ความเป็นมิตรของตำรวจ ค่ายวิทยุต่าง ๆ เป็นต้น
6. เสนอให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ที่สร้างสรรค์และปฏิบัติตนเป็นผู้ดูแลสาธารณประโยชน์ (Offering Constructive Criticism and Acting as Watchdog of the Public Interest) เช่น รูปถ่ายกองขยะบนถนนหลวง เป็นต้น
7. เป็นช่องทางการสื่อสารกลับระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร (Providing a means of "Feedback" Between Communicator and Audience) เช่น คอลัมน์จดหมายถึงบรรณาธิการ การสำรวจประชามติ การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เป็นต้น
8. จัดสรรข่าวสารเกี่ยวกับโลกภายนอกเพื่อสร้างประสบการณ์นอกตัวผู้อ่าน อันจะทำให้เกิดความคิดที่กว้างขวาง (Providing Relevant Empathy - Building Information about the World Beyond Personal Experience) เช่น ข่าวต่างประเทศ เป็นต้น
9. กระตุ้นทัศนคติที่ชื่นชอบการพัฒนาโดยการกล่าวยกย่องหรือรับรู้การกระทำหรือพฤติกรรมที่เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนา (Encouraging Pro-Development Attitudes through Association of Recognition and Reward with Effort) เช่น การให้รางวัล การเสนอข่าวบุคคลที่มีความประพฤติดีตรงกับที่ต้องการในการพัฒนา เป็นต้น
10. สร้างภาพพจน์และค่านิยมใหม่ที่สนับสนุนการพัฒนาประเทศ (Creating New Images and Values that Support National Development) เช่น เนื้อหาที่ทำให้ผู้อ่านตระหนักในอำนาจและหน้าที่ของตน ความเกี่ยวข้องระหว่างตนกับประเทศและภูมิภาค อันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบในสังคมและการเมือง เป็นต้น

Hitchcock สรุปว่าในประเทศกำลังพัฒนานั้นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งข่าวสารที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศที่เป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าจำนวนประชากรที่รู้หนังสือมีมากขึ้นและจำนวนพิมพ์ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นแล้ว หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะเป็นแรงสำคัญในการสร้างทัศนคติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บุญเลิศ ศุกคิลก¹ กล่าวว่า สื่อสารมวลชนจะไม่มีส่วนช่วยในการพัฒนาได้เลย ถ้าหากว่าเนื้อหาของสื่อไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ประชาชนควรจะได้รับทราบในการพัฒนาประเทศ

Berelson² กล่าวว่า ในกระบวนการสื่อสาร สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือ เนื้อหาที่สื่อสาร ซึ่งกระบวนการสื่อสารประกอบไปด้วย ใครพูดอะไรกับใครอย่างไรมีผลอะไร เนื้อหาของการสื่อสารก็คือการบอกว่า "อะไร" เมื่อกล่าวถึงเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับมีจำนวนคำอยู่มากมาย ในแต่ละวันก็เสนอเรื่องต่าง ๆ หลายเรื่องให้แก่ผู้อ่าน บอกเรื่องอะไร ๆ ตั้งหลายเรื่องแก่ผู้อ่าน ดังนั้นการที่ผู้วิจัยอยากทราบว่าหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับบอกอะไร ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีหรือไม่ อย่างไร จึงต้องทำการศึกษาที่เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับ ซึ่งการศึกษาเนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันเหล่านี้ก็ทำได้โดยระเบียบวิธีวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis)

เกษม ศิริสัมพันธ์³ กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิจัยสื่อสารมวลชนชนิดหนึ่ง วิธีนี้มุ่งเฉพาะถึงเนื้อหาของสื่อมวลชน จะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายการวิทยุ หรือโทรทัศน์ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสดงถึงแนวโน้มของการสื่อสารมวลชน การสื่อสารมวลชนมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่สามประการคือ ผู้ส่งสาร ได้แก่ผู้จัดทำหนังสือพิมพ์

¹บุญเลิศ ศุกคิลก, "สื่อสารมวลชนและการพัฒนาประเทศ ...", หน้า 33.

²Bernard Berelson, Content Analysis in Communication Research, (New York : Hafner Publishing Company, 1971), p.13.

³เกษม ศิริสัมพันธ์, การวิเคราะห์เนื้อหา ..., หน้า 2-3.

วิทยุโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ นับว่าเป็นองค์ประกอบประการแรก ประการที่สองก็คือ เนื้อหาของการสื่อสารมวลชนได้แก่ข้อความที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือข้อความที่ออกอากาศในรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบประการสุดท้ายนั้นคือผู้รับสาร ซึ่งได้แก่มวลชนซึ่งเป็นผู้รับข้อความ (audience) จากเนื้อหาของการสื่อสารมวลชนนั้นอีกทอดหนึ่ง ในระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสารมวลชนทั้งสามประการนี้ จะเห็นได้ว่า เนื้อหา (content) มีความสำคัญมีใช้น้อย เพราะเป็นเรื่องราวข้อเท็จจริง(ข่าว) หรือความเห็น (บทความหรือบทวิจารณ์) ซึ่งสื่อสารมวลชนบ่อนให้แก่มวลชนผู้รับสาร

อรนุช เลิศจรรยารักษ์¹ ให้คำนิยามการวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นประจักษ์และการสำรวจเนื้อหาซึ่งแฝงอยู่กับเครื่องมือสื่อสารโดยวิธีการจัดประเภท จัดทำตาราง และหาค่าจากสัญลักษณ์และใจความ เพื่อที่จะให้ทราบซึ่งความหมายและผลกระทบ

เกษม ศิริสัมพันธ์² เสนอว่า การวิเคราะห์เนื้อหาจะมีจุดประสงค์และคุณประโยชน์จำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบแนวโน้มและระดับของการสื่อสารมวลชน ดังได้กล่าวมาแล้ว เนื้อหาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารมวลชน การวิเคราะห์เนื้อหาจึงอาจแสดงผลเป็นท่านองเปรียบเทียบให้เห็นถึงแนวโน้มและระดับการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน ผลของการวิเคราะห์เนื้อหาย่อมชี้ให้เห็นถึงคุณภาพและปริมาณของเนื้อหาที่ถ่ายทอดไปสู่ประชาชนซึ่งเป็นผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้ชมสื่อมวลชนนั้น ๆ ทุกวันนี้สื่อมวลชนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของคนปัจจุบัน การที่ตรวจสอบให้ได้ข้อมูลที่แน่นอนเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อมวลชนย่อมมีคุณประโยชน์แก่ทั้งผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสื่อมวลชน นักการศึกษา ประชาชน ผู้ใช้สื่อมวลชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางราชการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนทุกฝ่าย

¹อรนุช เลิศจรรยารักษ์, "การวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของข่าวของสถานีวิทยุสามสถานีในประเทศไทยเดือน กรกฎาคม-สิงหาคม 2520" วารสารศาสตร์, 1-2 (มีนาคม 2524), หน้า 16.

²เกษม ศิริสัมพันธ์, การวิเคราะห์เนื้อหา . . . , หน้า 3-5.

2. เพื่อ เปรียบ เทียบแนวโน้มและระดับของเนื้อหาของการสื่อสารมวลชนระหว่างประเทศ ทุกวันนี้เนื้อหาของ การสื่อสารมวลชนมิได้จำกัดอยู่เพียงวง เขตของประเทศหนึ่งประเทศใด โดยเฉพาะ เรื่องราวหรือ เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นที่มุม โลกด้านหนึ่งก็สามารถถ่ายทอดไป ให้ประชาชนอีกมุมโลกหนึ่ง ทราบได้รวดเร็ว มีคำกล่าวว่า โลกจะมีสันติภาพอย่างแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อมีชุมชนโลก (World Community) แต่ชุมชนโลกจะมีขึ้นได้ นั้นต้องอาศัยการสื่อสารโลก (World Communication) เสียก่อน ฉะนั้น การถ่ายทอด เรื่องราวและ เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและ กันในระหว่างประชาชาติต่างจึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในการคงรักษาสันติภาพของโลกไว้ การ สื่อสารมวลชนจึงมีบทบาทสำคัญในการสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การตรวจสอบวิเคราะห์ เนื้อหาของ การสื่อสารมวลชนโดยนำข้อมูล เกี่ยวกับ เนื้อหาของสื่อสารมวลชนของแต่ละประเทศมา เปรียบเทียบ จึงอาจอนุมาน ให้เห็นถึงระดับของการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดความ เข้าใจอันดีของประชาชาติต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

3. เพื่อทราบระดับความต้องการของประชาชนผู้ใช้สื่อมวลชน เนื้อหาของสื่อสาร มวลชนนั้นดำเนินไปตาม กฎของการเสนอ และสนอง เมื่อประชาชนมีความต้องการ เนื้อหาของ สื่อสารมวลชนประเภทใดชนิดใด ผู้ดำเนินการจัดทำสื่อสารมวลชนย่อมต้องสนองความต้องการ ของประชาชน จริงอยู่ การสื่อสารมวลชนมีภาระหน้าที่อื่นจะต้องยกระดับบรรณนิยมและความ ต้องการของประชาชนให้สูงขึ้น แต่กฎแห่งการเสนอและสนองก็ยังเป็นความจริงซึ่งหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ฉะนั้น เราอาจอนุมานระดับบรรณนิยมและความต้องการของประชาชนได้จากการศึกษา วิเคราะห์ เนื้อหาของการสื่อสารมวลชน

4. เพื่อทราบ "แบบแผนวัฒนธรรม" (cultural pattern) ของสังคมปัจจุบัน วัฒนธรรม (culture) คือกรอบหรือแนวแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม แต่เดิมนั้น ไม่ว่าจะ เป็นสังคมตะวันตกหรือตะวันออกก็ตาม แนวนิยมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากสภาพประเพณีของ กลุ่มชนชั้นสูงซึ่งได้รับยกย่องให้ เป็นผู้นำของสังคม แต่ในโลกปัจจุบันเนื่องจากความเจริญในทาง เศรษฐกิจ การแพร่ขยายการศึกษาออกไปยังคนทุกชั้นทุกกลุ่ม ความเจริญในวิธีการสื่อสารติดต่อ และความเชื่อในลัทธิการเมืองระบอบประชาธิปไตยทำให้สามัญชนคนเดินถนน (common man) มีบทบาทสำคัญในสังคม แนวกรอบแห่งพฤติกรรมในสังคม มนุษย์จึงมีความสำคัญอยู่ที่ความประเพณี ของสามัญชนคนธรรมดาคนนี้เอง สื่อสารมวลชนซึ่งเป็นสื่อติดต่อเข้าถึงมวลชนจึงเป็นตัวจักรสำคัญ ในการกำหนดแนวโน้มทางวัฒนธรรมของมวลชน ฉะนั้น การศึกษาตรวจสอบเนื้อหาของสื่อสาร มวลชนจึงเป็นแนวทางหนึ่ง ซึ่งนักสังคมศาสตร์สามารถกำหนดเรียนรู้ "แบบแผนวัฒนธรรม" (cultural pattern) ของสังคมได้

5. เพื่อทราบแนวความคิดเห็นของสื่อสารมวลชนในฐานะเป็นแหล่งกลางในการแสดงความคิดเห็น สื่อสารมวลชนนอกจากมีหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริง (ข่าว) เกี่ยวกับเหตุการณ์ และเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทราบ ยังมีหน้าที่ในการเสนอความคิดเห็น สื่อสารมวลชน (หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ) เป็นแหล่งกลางในการแสดงความคิดเห็น ในปัญหาอันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคม เสียงของสื่อสารมวลชนไม่ใช่เสียงสวรรค์ แต่เป็นเสียงที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพึงสำเหนียกระมัดระวังอยู่ ฉะนั้น การวิเคราะห์เนื้อหาความคิดเห็นที่แสดงออกทางสื่อสารมวลชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย

6. เพื่อตรวจสอบการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) เพื่อผลทางการเมือง และการทหารในทางสงครามจิตวิทยา วิธีการวิเคราะห์เนื้อหานั้นได้ถูกริเริ่มครั้งแรกโดย Office of War Information (OWI) ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง Office of War Information (OWI) เป็นหน่วยราชการทางทหารของฝ่ายพันธมิตร มีหน้าที่ดำเนินสงครามจิตวิทยาและตรวจสอบการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายศัตรูการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองมีผลแน่นอน ฝ่ายสัมพันธมิตรสามารถอนุมานกำลังขวัญของประชาชนและทหารของฝ่ายศัตรูตลอดจนล่วงรู้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายตรงข้ามอย่างแม่นยำ เมื่อเสร็จสิ้นสงครามโลกแล้วจึงมีนักวิจัยทางสังคมศาสตร์นำวิธีการวิเคราะห์เนื้อหามาใช้เป็นประโยชน์ในทางการบริหารของรัฐบาลและวงธุรกิจ

จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหานั้นก่อให้เกิดความรู้ใหม่ได้หลายประการ การศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสตรีในการวิจัยครั้งนี้ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติ เช่นเดียวกัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย